

СУТНІСТНІ ВЛАСТИВОСТІ ДЕРЖАВНОЇ СЛУЖБИ В ОРГАНАХ СУДОВОЇ ВЛАДИ УКРАЇНИ

ESSENTIAL PROPERTIES OF THE CIVIL SERVICE IN THE JUDICIARY OF UKRAINE

Самарець О.І., здобувач кафедри адміністративного та митного права
Університет митної справи та фінансів

Стаття присвячена з'ясуванню суттєвих властивостей державної служби в судовій системі України. Звертається увага на те, що важливість і правильність розуміння сутності та властивостей державної служби в судовій системі має велике значення для правового та організаційного оформлення державного механізму, що забезпечує незалежність судової влади, ефективність її органів, що зрештою створює умови для якісного правосуддя. Обґрунтовано, що державна служба в судовій системі є різновидом спеціалізованої державної служби і відрізняється функціональними особливостями та властивостями судової влади, компетенцією її органів, які формуються та діють на основі спеціального законодавства. Висвітлено й інші особливості державної служби в судовій системі.

Державна служба в судовій системі з іншими видами державної служби має спільні риси, а саме: державна служба пов'язана з виконанням завдань і функцій держави в різних сферах життя суспільства (реалізація функцій судової влади); має загальні загальні принципи та принципи організації та функціонування (штатний розклад та організаційна структура, правила та норми, форми звітності тощо); державні службовці виконують організаційно-розпорядчі та радничі функції; утримання за рахунок державного бюджету; набір за спеціальною процедурою. Отже, це ознаки спорідненості між спеціалізованою державною службою в судовій системі та загальною державною службою.

Як різновид спеціалізованої державної служби, служба в судовій системі характеризується такими ознаками, як: предмет і професійна спеціалізація; функціональне призначення; сфера діяльності; правовий статус судової влади в системі державних органів; особливі умови вступу на службу, її проходження, підвищення, оцінювання та припинення служби; особливий правовий статус суддів та державних службовців судових органів; особливий порядок притягнення до юридичної відповідальності.

Ключові слова: служба, державна служба, судова влада, суд, судоустрій, властивості, орган судової влади.

The article is devoted to clarifying the essential properties of the civil service in the judiciary of Ukraine. Attention is drawn to the fact that the importance and correctness of understanding the essence and properties of the civil service in the judiciary is of great importance for the legal and organizational design of the state mechanism that ensures the independence of the judiciary, the effectiveness of its bodies, which ultimately creates conditions for quality justice. It is substantiated that the civil service in the judiciary is a type of specialized civil service and is distinguished by the functional features and properties of the judiciary, the competence of its bodies, which are formed and operate on the basis of special legislation. Other features of the civil service in the judiciary are also covered.

Civil service in the judiciary with other types of civil service has common features, namely: civil service is associated with the implementation of tasks and functions of the state in various spheres of society (implementation of the functions of the judiciary); have common general principles and principles of organization and functioning (staffing, and organizational structure, rules and regulations, reporting forms, etc.); civil servants perform organizational and administrative and advisory functions; maintenance at the expense of the state budget; recruitment under a special procedure. Thus, these are the signs of kinship between the specialized civil service in the judiciary and the general civil service.

As a type of specialized civil service, service in the judiciary is characterized by such features as: subject matter and professional specialization; functional purpose; sphere of activity; the legal status of the judiciary in the system of state bodies; special conditions for entering the service, its passing, promotion, evaluation and termination of service; special legal status of judges and civil servants of judicial authorities; special procedure for bringing to legal responsibility.

Key words: service, civil service, judicial power, court, judicial system, properties, judicial body.

Актуальність теми. Поняття «державна служба», її види, сутність та зміст, так само як і особливості її проходження, досі посідають одне із центральних місць у науці адміністративного права. Такий стан речей є цілком зрозумілим, адже державна служба є важливою складовою частиною державного механізму, має велике значення у функціонуванні державних органів влади, у тому числі й судової влади. Важливість та правильність розуміння сутності та властивостей державної служби в органах судової влади має велике значення для правового та організаційного оформлення державного механізму завдяки якому забезпечується незалежність судової гілки влади, ефективність функціонування її органів, що врешті-решт створює умови для якісного правосуддя.

Стан наукових досліджень. Проблема судової влади та державної служби в її органах привертала увагу багатьох вчених. Так, практичні питання функціонування судової влади були предметом наукових дослідження, зокрема: М.С. Булкат, М.О. Борисенко, М.Й. Вільгушинського, С.В. Гладя, В.В. Городовенка, В.В. Долежана, І.В. Камінської, В.В. Кривенка, Н.Д. Квасневської, С.В. Луніна, І. С. Марочкіна, Л.М. Москвич, І.В. Назарова, О.М. Овчаренко, М.І. Сірого, С.В. Прилуцького, О.Б. Прокopenка, І.В. Юревич, А.В. Лужанського, В.В. Федоренко та інших. Однак питання особливостей, змісту та власти-

востей державної служби в органах судової влади наукою вивчалися фрагментарно.

Метою статті є визначення сутнісних властивостей державної служби в органах судової влади.

Виклад основного матеріалу. Згідно із законодавством державна служба в органах судової влади є особливим різновидом державної служби, як це визначено у ст.ст. 3, 6, 91, 92 Закону України «Про державну службу», ст. 150 Закону України «Про судоустрій і статус суддів», а також різновидом публічної служби, згідно з Кодексом адміністративного судочинства України.

Отже, державна служба в органах судової влади є різновидом державної служби, однак висновок про те, що певні категорії осіб органів судової влади є державними службовцями, не є безсумнівним з огляду на визначення державної служби, яке надане у ст.ст. 1 та 3 Закону України «Про державну службу». Тому правове положення осіб, які працюють в органах судової влади, не повною мірою відповідає правовому положенню державних службовців. Зокрема, це стосується суддів, керівників апаратів (секретаріатів) судів, органів та установ системи правосуддя, працівників апаратів місцевих, апеляційних судів, вищих спеціалізованих судів, апарату Верховного Суду, секретаріатів Вищої ради правосуддя і Вищої кваліфікаційної комісії суддів України, Державної судової адміністрації

України. Тобто можна говорити про їх відокремлення та особливий правовий статус.

З огляду на вищевикладене можна говорити про те, що державна служба в органах судової влади є особливим різновидом цієї служби.

Питання про види державної служби набуває значення саме унаслідок різноманіття державно-службової діяльності. Державна служба має велику множину важливих функцій і на цій підставі спеціалізується. С. Ківалов зауважує про відсутність єдиної думки із приводу того, про що саме йдеться: про «типи», «види», «форми» чи «рівні» державної служби. Саме такі різноманітні і різноаспектні поняття часто використовуються під час характеристики державної служби. Найчастіше використовується поняття «види» державної служби [1, с. 22].

Ю.П. Битяк та О.В. Петришин, використовуючи конституційний принцип поділу влади на законодавчу, виконавчу і судову, як критерій поділяють державну службу на такі види:

- державна служба в органах законодавчої влади;
- державна служба в органах виконавчої влади;
- державна служба в судових органах і органах прокуратури.

Інші дослідники державну службу поділяють на цивільну та мілітаризовану.

Ті ж складові частини державної служби, що не відносяться до цивільної або мілітаризованої державної служби, відносять до третього виду – спеціалізованої [2, с. 97].

У науковій літературі можна зустріти також класифікацію цивільної служби на:

- загально-функціональну (адміністративну службу);
- службу в органах представницької, виконавчої та судової влади; (тобто діяльність, яка не відрізняється своєю специфікою, має загальний характер);
- спеціальну (це судова, дипломатична, діяльність державного прокуратури, збройних силах, митниці, податкових органів).

Цивільна служба – служба в державних закладах освіти, науки, вищої школи, культури, охорони здоров'я, промисловості тощо [3, с. 436].

Інші науковці вважають, що до цивільної служби належать ті цивільні службовці, які працюють в органах державної влади та їхньому апараті і не мають спеціальних звань, здійснюють, так би мовити, звичайну управлінську (адміністративну) діяльність. Такі працівники мають статус «державних службовців» у вузькому розумінні і можуть отримувати розряди або ранги державної служби. До спеціалізованої служби належать ті службовці, які працюють або служать переважно в органах державної влади зі спеціальним статусом і мають спеціальні звання (класи, чини тощо), виконують специфічні функції (дипломатичні, санітарно-епідеміологічні, пожежні, податкові, контрольно-ревізійні, суддівські, прокурорські, природоохоронні, митні, фельд'єгерські, гірничорядувальні тощо). На них поширюється статус «державних службовців» у широкому розумінні [4, с. 41].

Спеціалізована служба як вид цивільної виділяється за критеріями функціональної специфіки та особливостей компетенції державних органів, утворених спеціальними правовими актами, а також спеціальної професійної освіти, необхідної для виконання повноважень за відповідними посадами державної служби. Сюди можна, наприклад, віднести суддівську, дипломатичну, контрольно-наглядову, фінансово-кредитну служби, службу на залізничному транспорті та інші. Мілітаризована служба містить військову службу, прикордонну службу, службу в органах внутрішніх справ, органах фіскальної служби і т.ін. Їх об'єднання пов'язане із правовим становищем цих видів державної служби і відповідних державних службовців [5, с. 104].

Отже, за формою діяльності державних органів державна служба поділяється на службу в органах судової влади, виконавчої та законодавчої. За особливостями компетенції органів державної влади – на цивільну і мілітаризовану. За статусом державних службовців – на цивільну, мілітаризовану і спеціалізовану.

Ураховуючи сучасний стан адміністративно-правового регулювання державної служби, особливості суспільних відносин з її проходження, на нашу думку, більш вдалою та об'єктивною є класифікація, запропонована Концепцією реформи адміністративного права, яка відштовхується від широкого розуміння державної служби і виділяє такі види:

- 1) професійна державна служба, яка складається з:
 - адміністративної державної служби (служба в державних органах, їхньому апараті, органах місцевого самоврядування);
 - спеціалізованої державної служби (судові органи, органи прокуратури, внутрішніх справ, державної безпеки, митні, дипломатичні тощо);
 - цивільної державної служби (медичні, наукові, навчальні та інші державні установи);
- 2) позапрофесійна державна служба, яка включає в себе такі посади:
 - державні політичні посади (президент, міністри, народні депутати та ін.);
 - посади патронатної служби (керівники пресслужби, радники, помічники, консультанти);
 - допоміжні (обслуговуючі) посади (референти, секретарі та ін.) [4, с. 42].

Отже, кожний вид державної служби має своє правове оформлення і характеризується особливостями правового статусу державних службовців, властивостями тощо. Зміст та особливості кожного виду державної служби визначено у відповідних спеціальних законах та інших нормативно-правових актах, серед яких Закон України «Про державну службу» є одним із базових законодавчих актів.

Спробуємо проаналізувати та порівняти окремі моменти державної служби та служби в органах судової влади:

1. Державна служба – це служба, яка здійснюється в органах державної влади. Суд та інші органи системи правосуддя є органами державної влади, хоча про це прямо ані в Конституції України, але в Законі України «Про судоустрій і статус суддів» не вказується. Однак про це свідчать функції, які виконують суди та органи судової влади.

2. Державна служба пов'язана із практичним виконанням завдань і функцій держави. Згідно з Конституцією України правосуддя в Україні здійснюють виключно суди. Делегування функцій судів, а також привласнення цих функцій іншими органами чи посадовими особами не допускаються (ст. 124). Держава забезпечує фінансування та належні умови для функціонування судів і діяльності суддів. У Державному бюджеті України окремо визначаються видатки на утримання судів з урахуванням пропозицій Вищої ради правосуддя (ст. 130).

Згідно зі ст. 1 Закону України «Про Вищу раду правосуддя» Вища рада правосуддя є колегіальним, незалежним конституційним органом державної влади та суддівського врядування, який діє в Україні на постійній основі для забезпечення незалежності судової влади, її функціонування на засадах відповідальності, підзвітності перед суспільством, формування доброчесного та високопрофесійного корпусу суддів, додержання норм Конституції і законів України, а також професійної етики в діяльності суддів і прокурорів.

Закон України «Про судоустрій і статус суддів» говорить про те, що судова влада в Україні відповідно до конституційних засад поділу влади здійснюється незалежними та безсторонніми судами, утвореними законом.

Вища кваліфікаційна комісія суддів України є державним колегіальним органом суддівського врядування, який на постійній основі діє у системі правосуддя України.

Державна судова адміністрація України є державним органом у системі правосуддя, який здійснює організаційне та фінансове забезпечення діяльності органів судової влади в межах повноважень, установлених законом.

Служба судової охорони є державним органом у системі правосуддя для забезпечення охорони та підтримання громадського порядку в судах.

Національна школа суддів України є державною установою із спеціальним статусом у системі правосуддя, яка забезпечує підготовку висококваліфікованих кадрів для системи правосуддя та здійснює науково-дослідну діяльність.

3. Професійна діяльність. Конституція України, а також Закони України «Про судоустрій і статус суддів», «Про Вищу раду правосуддя» визначають вимоги до професійної компетенції осіб, які працюють на посадах суддів та державних службовців органів судової влади. Так, Суддею є громадянин України, який відповідно до Конституції України та цього Закону призначений суддею, займає штатну суддівську посаду в одному із судів України і здійснює правосуддя на професійній основі. На посаду судді може бути призначений громадянин України, не молодший тридцяти та не старший шістдесяти п'яти років, який має вищу юридичну освіту і стаж професійної діяльності у сфері права щонайменше п'ять років, є компетентним, добросовісним та володіє державною мовою.

Наприклад, згідно зі ст. 94 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» на посаду члена Вищої кваліфікаційної комісії суддів України може бути призначений громадянин України, який володіє державною мовою, має повну вищу юридичну освіту та стаж професійної діяльності у сфері права не менше п'ятнадцяти років, належить до правничої професії та відповідає критерію політичної нейтральності. Член Вищої кваліфікаційної комісії суддів України не може належати до політичних партій, професійних спілок, брати участь у будь-якій політичній діяльності.

Наприклад, згідно зі ст. 6 Закону України «Про вищу раду правосуддя» на посаду члена Вищої ради правосуддя може бути обраний (призначений) громадянин України, не молодший тридцяти п'яти років, який володіє державною мовою, має вищу юридичну освіту та стаж професійної діяльності у сфері права не менше п'ятнадцяти років, належить до правничої професії та відповідає критерію політичної нейтральності.

4. Одержання заробітної плати здійснюється за рахунок коштів державного бюджету. Згідно зі ст. 146 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» Держава забезпечує фінансування та належні умови для функціонування судів і діяльності суддів відповідно до Конституції України. Забезпечення функціонування судової влади передбачає:

1) окреме визначення у Державному бюджеті України видатків на утримання судів не нижче рівня, що забезпечує можливість повного і незалежного здійснення правосуддя відповідно до закону;

2) законодавче гарантування повного і своєчасного фінансування судів;

3) гарантування достатнього рівня соціального забезпечення суддів. Видатки на утримання судів визначаються з урахуванням пропозицій Вищої ради правосуддя.

5) політичну нейтральність. Політична нейтральність є одним із основних принципів організації та функціонування судової влади.

6) регламентується не тільки Законом України «Про державну службу», але й іншими спеціальними законами, а саме «Про судоустрій і статус суддів», «Про Вищу раду правосуддя».

Закон України «Про державну службу» визначає особливості державної служби в окремих органах державної влади, особливі умови її проходження, оплати праці, професійної підготовки, статусу державних службовців тощо. Для окремих видів державної служби також вводяться військові звання, дипломатичні ранги, класні чини тощо.

Підсумовуючи вищевикладене, слід зазначити, що державна служба в органах судової влади є видом спеціалізованої цивільної державної служби і виділяється за функціональними особливостями і властивостями призначення судової влади, компетенції її органів, які утворені і функціонують на підставі спеціального законодавства. Служба в органах судової влади також виділяється за критеріями освіти, необхідної для виконання повноважень за посадами цієї служби. Отже, як вид спеціалізованої цивільної державної служби, служба в органах судової влади характеризується такими ознаками, як: предмет відання та професійна спеціалізація; функціональне призначення; сфера діяльності; правове становище судової влади в системі державних органів; особливі умови вступу на службу, її проходження, просування, оцінювання та припинення служби; особливий правовий статус суддів та державних службовців органів судової влади; особливий порядок притягнення до юридичної відповідальності.

Державна служба в органах судової влади з іншими видами державної служби має спільні риси, а саме: державна служба пов'язана з реалізацією завдань та функцій держави у різних сферах життєдіяльності суспільства (реалізація функцій судової влади); мають спільні загальні основи та принципи організації і функціонування (штатний розпис та організаційна структурованість, правила та нормативи, форми звітності тощо); державні службовці виконують організаційно-розпорядчі та консультативно-дорадчі функції; утримання за рахунок державного бюджету; приймання на службу за особливою процедурою. Це – ознаки спорідненості спеціалізованої державної служби в органах судової влади та загальної державної служби.

ЛІТЕРАТУРА

1. Ківалов С.В., Біла Л.Р. Адміністративне право України : навчально-методичний посібник. Одеса : Юридична література, 2002. 312 с.
2. Курс адміністративного права України : підручник / за заг. ред. Коваленка В.В. НАВС, 2012. 808 с.
3. Малиновський В.Я. Державна служба: теорія і практика : навч. посіб. Київ, 2003. 160 с.
4. Мамчур А.В. Види та моделі державної служби. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Серія: Державне управління.* № 1(1). 2014. С. 41–45.
5. Ботвинов Р. Спеціалізована державна служба: сутність та ознаки. *Актуальні проблеми державного управління.* № 3(67). 2016. С. 103–106.